

Skupna vsebinska značilnost esejev je tudi ta, da pisec privzdignjene filozofske in literarne ideje, ki jih obravnava v posameznih esejističnih naslovih zbirke, spretno pretvarja v literarne in dejanske življenjske situacije. S pristopom poznavalca secira nekatera literarna besedila, njihovo snovno in zgodovinsko-politično zaledje, se včasih s psihoanalitično pretanjenostjo loteva posameznih književnih oseb in njihovih usod, vstopa v njihove socialne mreže ter jih s spektrom širokega znanja ovrednoti in na koncu postavi na eksistencialni zemljevid.

Ob vsem tem pa je Skrušný v eseje skoraj po literarno »vložil« nekatero dogodke iz svojega življenja. Ti so običajno vsebinsko zelo zgoščeni – v njih je veliko duhovitega na eni strani, na drugi strani pa so eseji prav v tem delu pogosto lirčno omehčani; opisi nekaterih mest, rek in pokrajin so že skoraj »pesniški«. To pa je še ena od značilnosti esejev, s katerimi njihov snovalec kaže na izostren čut za esejistično vrsto, na obvladovanje tega kompleksnega besedila in tudi na upoštevanje svojevrstne estetske funkcije jezika.

Jezik teh esejev je zapletena kategorija. Že na besedni ravni je opaziti svojevrstno ravnotežje med nakopičenimi strokovnimi izrazi in prevzetimi besedami, ki se jim avtor že zaradi narave eseja kot takega in tem, ki jih obravnava, ni mogel izogniti. A besede ves čas sopomensko plemeniti, išče njihove nove in nove razsežnosti, kar daje tem esejem še dodatno težo in pomen. Pozornost pa je treba posvetiti še skladenjski ravni povedi. Njihova oblika in zasnova namreč kažeta, da je avtor ob vsem drugem veliko pozornost namenjal tudi strukturi stavka, povedi in nazadnje celotnemu besedilu. Vse naštetu pa povezuje dodelan esejistični stil, ki kljub mestoma zelo zahtevnim delom besedil omogoča svojevrstno bralsko izkušnjo. Tako je vsak od esejev ne le zanimiva

izkušnja po stilno-formalni plati, temveč in predvsem tudi po tematsko-vsebinski.

Prvi od esejev v zbirki je *Faustov paradoks (Dvoje srečanj z Václavom Havlom)*, ki predstavlja odhod Jaroslava Skrušnýja v Prago in srečanje z Václavom Havlom. Pri tem se avtor sprehodi skozi Prago, predstavi pa tudi nekatere dele opusa češkega dramatika. Do paradoksa, ki ga je postavil v naslov, pa pride, ko se drugič sreča s Havlom. Prvič se je z njim srečal na Engelsovem nabrežju, v njegovem domu, kjer sta razpravljala o kulturnih razlikah in skupnih točkah med češko in slovensko kulturo, a so ju pri tem zmotili »vsiljivi« novinarji. Drugič pa se je z njim srečal kot »vsiljivi« novinar RTV Slovenija, ko je šel k njemu, takrat že predsedniku Češke republike, da bi naredil prispevek za slovensko televizijo. Ob očitnem paradoksu je Skrušný odgrnil še niz zanimivosti iz praške literarne in splošne kulture.

V drugem esejju *Podobe z obronka zgodovine, besede iz prepada jezika* je v ospredju Jančarjevo delo *Katarina, pav in jezuit*. To je esej, v katerem je ob natančni analizi Katarinine psihologije in psihologije nekaterih drugih poglavitnih književnih oseb v delu v ospredju tema globoke zareze med profanim in sakralnim, skozi jo pa je izpeljan dokaz, da ta Jančarjev roman ni zgodovinski roman, temveč je roman Zgodovine.

Tretji esej z naslovom *Ontologija ljubezenske izkušnje* obravnava Georgesa Batailla in njegovo razpravo *Erotizem*. To je tudi morda edina »pomanjkljivost« esejistične zbirke, v kateri so eseji razporejeni po času nastajanja oz. po letnicah objave (prvi iz leta 1999, zadnji iz leta 2008), s tem pa je bila razveljavljena možnost zaporedja glede na obravnavano v besedilu – tretji esej je namreč možno razumeti kot predhodnika enajstega po vrsti, za katerega bi bilo naj-

bolje, če bi temu v knjigi takoj sledil, saj skupaj tvorita nekakšno vsebinsko celoto. Gre za esej *Kakšen užitek se skriva v seksu?*, ki se kakor *Ontologija ljubezenske izkušnje* ukvarja z erotiko in jo obravnava kot gnezdo smrti in tempelj egoizma. Ob tem posveča avtor posebno pozornost obravnavi literarnih del in razprav Batailla, de Sada in Brucknerja. Še zlasti roman zadnjega od naštetih *Ljubezen do bližnjega* je pretresljiva analiza ljubezenskega egoizma, ki naj bi izhajal iz koncepta besedne zveze ljubiti bližnjega.

Četrti esej, naslovljen *Od svetega k profanemu, od profanega k banalnemu (Usoda skrivnostnega svežnja zapiskov, ki naj bi hranili ključ za razumevanje evropske duhovne dediščine)*, izhaja iz romana Rudija Šeliga *Izgubljeni sveženj*, v katerem se Skrušný loti najzahtevnejših vprašanj človekove eksistence. Obravnavanje smisla in resnice spelje skozi troedinost romanesknega junaka Tomaža, ki nastopa v Šeligovem romanu v treh različicah; te so nato botrovale tudi posebni esejistični zasnovi.

Peti po vrsti je esej *Smrti red sveta*, v njem pa je iztočnica delo francoskega misleca Alberta Camusa *Prvi človek*. Esejistično razmišljanje o splošni človeški kondiciji, o kateri avtor razpravlja še na več mestih v drugih esejih, in ničnosti življenja se razvije v esej o slavnem Sartru z naslovom *Svobodni človek in njegovo stoletje*, ki pa je zaradi že omenjene kronološke razporeditve v zbirki objavljen kot osmi po vrsti. Esaj je nastal ob stoletnici rojstva Jeana Paula Sartra (po tej je tudi podnaslovljen) in je nedvomno med osrednjimi v zbirki. Po teži Jaroslav umetnika primerja z Voltairom in Rousseaujem, v vseh treh pa vidi intelektualne simbole evropskega duha, ki so odločilno vplivali na kasnejše kulturne in filozofske tokove. V esaju je predstavljenih nekaj ključnih trenutkov iz Sartrovega življenja, dodane so

analize nekaterih njegovih del, vzporedno s tem pa avtor eseja polemizira tudi s pojmom literarnega gibanja, poimenovanega eksistencializem, ki po njegovem ni bilo le filozofsko in literarno gibanje, temveč je šlo celo za način življenja.

Roman poljskega nobelovca Czesława Miłosza *Prevzem oblasti* je bil povod za nastanek šestega v zbirko zajetega eseja z naslovom *Roman ogorčenja in vere*. V njem je ob drobcih iz življenja slavnega poljskega pisca v ospredje eseja pljusnila misel o razdiralni moči vojne, o koncu neke človeške epohe, o kolektivnem zločinu in bolečinskem kriku.

Svojevrsten krik, ki je bolj skrivnosten od skrivnosti same, je obdelal v sedmem esaju *Religio poetica*, v katerem je opisal pot po Franciji, pot po sledih Benediktove in Bernardove dediščine. Gre za vrhunsko zgrajen esej, v katerem lepoto katedrale primerja s pesniško katedralo pesnika Jožeta Snoja in njegovo pesniško zbirko *Poslikava notranjščine*. Pri tem pa trči ob enega najglobljih vprašanj pesniške teorije, to je ob t. i. pesniško zavezo (*religia poetica*), ki jo avtor po moči primerja s kultom, z mitom ali magijo.

Unheimlich: v smrti razodeta skrivnost je naslov devetega eseja, v katerem se ukvarja z Deklevovim romanom *Zmagoslavje podgan*, ki ga predstavi kot roman o zatonu, dekadenci in bolehnosti. Z očitnim poznavanjem ekspresionističnega duha in dela Slavka Gruma, ki je v Deklevovem romanu Slavko Grom, Skrušný poznavalsko analizira to literarno delo, ga umesti v kontekst evropskega romana »strahu« in se bržkone ves čas po tistem ukvarja tudi z znamenitim dramskim delom *Dogodek v mestu Gogi*, ki visi kot vseprisotna senca, najprej nad romanom *Zmagoslavje podgan*, nato še nad danim esejem.

Med izstopajočimi je gotovo tudi deseti esej v knjigi, to je *Čemu se Karenin smehlja*, v katerem mu je za esejistično podlago služil Kunderov roman *Neznosna lahkotnost bivanja*. Da gre za obširno in zelo zahtevno tematsko področje, nakazuje že začetek eseja, v katerem se avtor loti definicije romana in že v istem hipu ugotavlja, da je tega docela, kot literarno vrsto, nemogoče definirati. Književne osebe predstavlja na primerjalni ravni, zlasti Tomaža, neugnanega lovilca žensk, ki ga primerja z nekaterimi slavnimi književnimi osebami, kot sta bila Don Juan in Tristan.

V zadnjih esejih v zbirki *Štirinajst postaj križevega pota Jančarjevih novelističnih junakov* in *Kam se pride iz krošnje brezimnega drevesa?* se ponovno ukvarja z Jančarjevimi deli. Esaj o štirinajstih postajah zasluži pridevnik imeniten, saj je dovršen tako v svoji posebni zgradbi kot tudi vsebinski zasnovi. Skozi Jančarjeve novele

oblikuje novo zgodbo, zgodbo o ubogem človeškem bitju, o na rob odrinjenem posamezniku, ki je sploh najpogostejša kategorija novel pisatelja Jančarja.

V zadnjem, trinajstem eseju *Kam se pride iz krošnje brezimnega drevesa?* Jančarjev roman *Drevo brez imena (roman o spominjanju in čarodejstvu besed)* postane prostor približevanja in oddaljevanja Skrušnýjevega razmišljanja o podobnosti s Kafkovim romanom *Proces*. Z oznako »roman spominjanja« se esejistični krog v knjigi zaokroži, saj bralca vrne v izhodiščno točko, v esejistični izvir, nazaj k spomenu kot temeljnemu orodju in cilju te esejistične zbirke, ki je vsekakor poslastica za zahtevnejše bralce.

David Bedrač

OŠ Ljudski vrt Ptuj

david.bedrac@guest.arnes.si

Katja Mihurko Poniž: *Evine hčere: konstituiranje ženskosti v slovenskem javnem diskurzu: 1848–1902*. Nova Gorica: Založba Univerze v Novi Gorici, 2009. 192 str.

Doc. dr. Katja Mihurko Poniž, avtorica monografije *Evine hčere: konstituiranje ženskosti v slovenskem javnem diskurzu: 1848–1902*, je dramaturginja in literarna zgodovinarica. Predava slovensko književnost in je raziskovalka na Univerzi v Novi Gorici. Je avtorica dveh monografij (*Držno drugačna: Zofka Kveder in podobne ženskosti* (2003), *Labirinti ljubezni v slovenski književnosti od romantike do druge svetovne vojne* (2008)), številnih razprav v gledaliških listih (npr. ena novejših je *Ta svet ni lep, ta vek ni zlat* (2009) za Strniševega Samoroga v SLG Celje) in urednica *Zbranega dela* Zofke Kveder (2005).

Avtorica je v raziskavi opazovala proces konstruiranja ženske identitete in njene posebnosti v javnem diskurzu od druge polovice 19. do začetka 20. stoletja.

Izhajajoč iz tedanjih časopisov in revij (Kmečke in rokodelske novice, Slovenska bčela, Slovenski glasnik, Slovenka idr.), so jo zanimali ženski odzivi na takratna vprašanja.

Raziskava, ki prinaša zanimive ugotovitve na področju sociologije spolov in feministične teorije, je interdisciplinarna, saj ob analizi besedil, ki so jih posameznice objavljale v takratnih časopisih,